

Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Ізмаїльське відділення Національної спілки краєзнавців України
Центр усної історії ІДГУ

СТОРИНКИ ПАМ'ЯТІ

*місто Ізмаїл,
Ізмаїльський район*

Книга спогадів

Випуск I, частина 1

*до 80-річчя Ізмаїльського державного
гуманітарного університету*

ІЗМАЇЛ
2021

УДК 930(477.74)(093)

**Рекомендовано до друку Вченою радою Ізмаїльського державного гуманітарного університету
(протокол № 8, від 31 березня 2021 р.)**

**Голови
редакційного
комітету:**

ЦИГАНЕНКО Лілія Федорівна, доктор історичних наук, професор, Академік міжнародної Академії освіти і науки, проректор з наукової роботи Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

КІЧУК Ярослав Валерійович, доктор педагогічних наук, професор, ректор Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

**Відповідальний
редактор:**

ГОНЧАРОВА Наталія Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та методики її навчання Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

Рецензенти:

ШЕВЧУК Тетяна Станіславівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри загального мовознавства, слов'янських мов та світової літератури Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

ШМОРГ Сергій Васильович, директор Комунальної установи «Ізмаїльський архів».

ЯРМОЛЕНКО Марія Іванівна, доктор історичних наук, професор кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія».

Художник:

КЛІМІН Олександр

Сторінки пам'яті. м. Ізмаїл. Ізмаїльський район. [Книга спогадів]. Випуск I, частина 1 / Л. Циганенко, Я. Кічук – голови редакційного комітету, Н. Гончарова – відповідальний редактор, упорядники: Башли М., Гольд Г., Градинар Г., Дорошева А., Майданевич С., Морошан Н. Ізмаїл: Ірбіс. 2021. 172 с. ISBN 978-617-7473-52-6

У збірнику представлені оригінальні спогади покоління дітей війни Ізмаїльщини. Гортаючи ці сторінки пам'яті, ви зможете наблизитись до розуміння подій Другої світової війни, голоду 1946–1947 рр., післявоєнної відбудови крізь інформацію, отриману з перших вуст. Видання містить документальні джерела з історії досліджуваного регіону.

Для істориків, викладачів, вчителів, студентів, учнів, широкого кола громадськості, всіх, хто цікавиться історією України другої половини ХХ ст.

ISBN 978-617-7473-52-6

© ІДГУ, 2021

© Упорядники, 2021

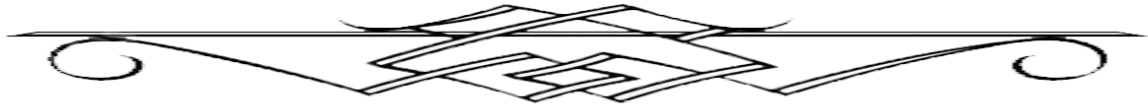
© Ірбіс, 2021

СПОГАДИ

місто ІЗМАЇЛ

Ганєва Віра Михайлівна
23.08.1936

Спасибі батькам

З моїх рідних ніхто не брав участі у війні, бо у нас всі дівчатка, братиків не було. Батька не забрали, тому що він був старенький. У сусіда сина єдиного забрали на війну, так він і не повернувся. У сестри мого батька теж сина забрали, він також загинув. Під час війни ми жили в підвалі, це чітко пам'ятаю – ми весь час сиділи в цьому підвалі.

Пам'ятаю, у нас в с. Матроска був город, я туди їхала сама на коні. Проїжджала повз старе кладовище по вулиці Шевченка, де храм Жінок-Мироносиць. Там було звалище сміття, на якому сидів чоловік та їв собаку.

Для нашої сім'ї голод – це вдячність моєму батькові. Він приховав зерно, коні у нас були свої, корова, коротше було господарство. Пам'ятаю, до нас приходили чоловіки з довгими палицями з гачками на кінцях, а там у нас для коней і корів була яма з половою (так раніше називали корм). Вони штрикали палицями, шукали приховане зерно, але в цій ямі нічого не знайшли. Батько весь час стояв поруч, тому що завжди під час обшуку господар повинен був бути присутній: якщо якісь харчі знайдуть, то відразу кулю в лоб. Ми тоді такі малі були і

Сторінки пам'яті. м. Ізмаїл. Ізмаїльський район

все, з чого можна було приготувати їжу. Поступово все стало налагоджуватися. Я пішла з колгоспу і влаштувалася санітаркою в лікарні. В 1949 р. вийшла заміж, пізніше народила двох дітей. Ми відзначали свята, але потайки від місцевої влади, бо за це могли покарати.

Перекладено з болгарської мови

село БРОСКА

**Дьякова (дів. Фтомович)
Наталія Євдокимівна
26.10.1929**

Тиф також не щадив

Коли розпочалась війна, мені було майже дванадцять років. У війні брав участь мій рідний брат, він повернувся живим.

Школа в той період не діяла, ми не навчалися. У воєнний час ми працювали на полях для потреб фронту. Також ми допомагали тим, що плели вовняні шкарпетки, виготовляли ковдри. Пам'ятаю, одного разу в кукурудзі ми знайшли двох німців, які заблукали.

Про створення колгоспів я не пам'ятаю... Я тоді вже була студенткою педагогічного училища та переїхала в місто. У голод 1946–1947 рр. ми в місті виживали завдяки пайкам, які нам видавали. Ще при 2-й школі діяла їдальня.

Головною причиною голоду, я думаю, був післявоєнний неврожай. Дуже багато людей тоді померло. І від голоду, і від тифу. Тиф у ті роки лютував...

Перекладено з російської мови

**Кібалка Марія Пантеліївна
01.09.1932**

Гіркі млинці

Батька на фронт я проводжала сама, проводжала до самого потяга. Матуся напередодні обварила ногу, тому лишилась удома, бо не могла ходити. Батько з війни повернувся, а дядько Саша 1915 року народження пропав безвісти.

КИСЛИЦЯ
(до 1945 р. Кишліца-Дунєре)

Белінська Олександра Феодосіївна
18.08.1929

Дитинство, обпалене вогнем війни

Я народилася у с. Кислиця. Сім'я моя складалася з шести осіб. Під час війни навчалася у сільській школі. З моєї родини ніхто участі у бойових діях не приймав. Про початок війни вперше почули від працівника колгоспу, який йшов вулицею та голосно вигукував: «Війна, війна!». Відразу почалася паніка. Ще страшніше стало, коли почали бомбардувати Ізмаїл. Відстань від міста до нашого села невелика і всі жителі були в очікуванні наступу солдатів. Люди, дізнавшись про війну, тікали в степ, де робили собі землянки. Це був дуже страшний час. Слава богу, що протягом цього періоду ми не зазнали великих руйнувань. Кожну ніч чоловіки стояли на варті. Пам'ятаю одну історію, яку розповідав нам батько – він був її свідком. Почалося все з того, що з Ізмаїла йшла група німецьких солдатів (близько 20 осіб). Вони дійшли до Старої Некрасівки, де на р. Дунай знаходився невеликий човен для переправи в Румунію. Чомусь їм туди необхідно було дістатися. Хлопцям почали пояснювати, що човен не витримає всіх, але вони не послухалися. Посеред річки солдати перевернулися – жоден з них не врятувався.

Страшним випробуванням став для нас арешт батька. Матусі було дуже важко самій годувати чотирьох дітей. Батька відвезли в якийсь «Російський степ», так говорили люди, а все через те, що він був головою села. Забрали на довгих двадцять п'ять років. Так ми його більше і не побачили.

З початком воєнних дій почався і голод. Тим, у кого в сім'ї залишився хтось із чоловіків, було набагато легше. Ми, діти, як могли допомагали вдома та у полі. З десяти років вже працювали нарівні з дорослими. З часом ситуація лише загострювалася. Нам не було навіть із чого зробити латку на одязі. Сіяли коноплі, збирали, сушили й робили з них тканину, з якої потім шили одяг. Хочу сказати, що врожай був, але його забирали. Найстрашніше, що не німці, а наші солдати почали беззаконня. Виправдовувалися тим, що все, що робиться, не через їхню волю. Люди як снопи від голоду падали. Рятувало нас усіх місце розташування села – наявність водойм, в яких

**СТАРА НЕКРАСІВКА
(Некрасівка-Веке)**

**Сидорушкіна Парасковія Артемівна
12.11.1936**

Праця рятувала нас

Коли розпочалася війна, ми жили в с. Стара Некрасівка. Наша родина мала землі, сади, де ми працювали. Ми з сестрами бігали у нашому саду і раптом почули звук, а коли підняли голови, то в небі побачили військовий літак. Він видавав гучні звуки, ми дуже злякалися. Пізніше односельці почали говорити один одному про те, що почалася війна. Так ми про це і дізналися. Реакція була природна – страх. Ми не знали, чого чекати і що буде, як нас це торкнеться. Ми, діти, ще не зовсім розуміли всієї суті війни, а наші батьки дуже боялися. Довгий час у наших краях було спокійно – життя сильно не змінилося.

На фронт із наших родичів пішли материні племінники Іван Мартьянов та Євстигній Соколов, а також чоловік її сестри. Племінники загинули, а дядько повернувся калікою.

У нас була велика земельна ділянка, яка приносила нам прибуток. Румуни, які контролювали наші території, не пригнічували нас і давали можливість працювати спокійно. Тому всі займалися своєю справою. Я була маленька, але по господарству допомагала, як і всі діти. Ледарів у той час не було. Старші – працювали в садах, полях, готували їсти, дивилися за худобою, доїли корів, доглядали за домашньою птицею. З їжею у нас труднощів не було, бо мали корову, коней, птицю. Мені подобалося все, що готувала мати. Часто на столі була картопля в червоному соусі, голубці, струдель, випічка, а на свята – домашня локшина з куркою.

Ми – липовани. Наша сім'я була віруючою, тому шанувала всі релігійні свята, ходила до церкви, поки це дозволяли.

Я була дитиною, а всі діти полюбляють гратися. З початком воєнного часу нічого не змінилося – діти гралися. Я навіть вміла трішки читати, але в школу ще не ходила. Чітко пам'ятаю, що наша родина допомагала родичам. Ми мали запаси, тому могли ділитись зерном із тими, хто відчував матеріальні труднощі. Мій тато допомагав їм як міг, хоча і сам мав годувати п'ятьох дітей.

1944 рік – розмір збитків, заподіяних комуністичному майну Суворовського району в роки Другої світової війни

Акт

9 ноября 1944 г.

Мы, нижеподписавшиеся: секретарь Суворовского районного комитета КП(б)У – Бурда М.Н.; секретарь Суворовского РК КП(б)У – Григорьев Э.Н., составили настоящий акт об ущербе, причинённом немецко-фашистскими захватчиками и их сообщниками Суворовскому районному комитету КП(б)У и Парткабинету Суворовского РК КП(б)У Измаильской области. За время оккупации территории района немецко-румынскими захватчиками было разграблено и уничтожено следующее имущество, принадлежащее райкому КП(б)У и Парткабинету:

I. По Райкому КП(б)У

№ п/п	Наименования имущества	Количество единиц	Стоимость в рублях
1.	Сейфов для документов	6 шт.	6 000
2.	Несгораемая кассета	1	350
3.	Пишущая машинка	1	5 800
4.	Диваны мягкие	2	6 550
5.	Стулья мягкие	2	400
6.	Стулья конторские	53	3 975
7.	Кресла мягкие	3	1 010
8.	Стволы двухтумбовые	8	5 800
9.	Стол�ы однотоумбовые	6	2 832
10.	Этажерки	5	1 350
11.	Портреты в рамках под стёклами	20	1 040
12.	Карты географические (большие)	4	128
13.	Шкафы конторские	4	1 540
14.	Фазтон выездной	1	1 500

Книга спогадів. Випуск I, частина 1

15.	Сани выездные	1	850
16.	Овес и ячмень	1 000 кг	1 500
17.	Сено кормовое	900 кг	450
18.	Дрова дубовые и берёзовые	300 м	5 400
19.	Письменные приборы	37 единиц	4 820
20.	Часы стенные большие	1 шт.	750

Всего по РК КП(б)У: 69 326.

II. По парткабинету

№ п/п	Наименование имущества	Количество единиц	Стоимость в рублях
1.	Библиотечный фонд	896 экз.	3 584
2.	Шкафы книжные	9	1 020
3.	Стол двухтумбовый	1	725
4.	Стол однотоумбовый	1	450
5.	Стол большой для читателей	1	600
6.	Стульев конторских	25	1 875
7.	Фотовитрин	6	1 800
8.	Портреты в рамках под стёклами	8	400
9.	Карты географические (большие)	2	70
10.	Часы стенные	1	625

Всего по парткабинету: 11 149.

Всего по РК КП (б)У и Парткабинету причинённого ущерба на сумму 80 474 руб.

*Комунальна установа «Ізмаїльський архів», ф. р-1004, оп. 1, спр. 3.
Акти про збиток, заподіяний господарству району
німецько-румунськими загарбниками в роки
Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр.
(06.10.1944–05.12.1944), арк. 7-9.*

Голод в Україні 1946-1947: Документи і матеріали.
В.А. Смолій (ред.), О.М. Веселова (упоряд.).
К.: Вид-во М.П. Коць, 1996. С. 188-189.

1947 рік – довідка УББ МВС УРСР про факти людодства по УРСР станом на 15 квітня 1947 р.

Справка

18 июля 1947 г.

Совершенно секретно

Область	Кол-во случаев людоедства	Кол-во съеденных трупов	Кол-во привлечённых	Из них арестовано	Помещено в лечебные заведения
Измайльская	48	75	45	45	5

Заместитель начальника УББ МВД УССР
майор Куприянов

Голод в Україні 1946-1947: Документи і матеріали.
В.А. Смолій (ред.), О.М. Веселова (упоряд.).
К.: Вид-во М.П. Коць, 1996. С. 229-230.

Сторінки пам'яті. м. Ізмаїл. Ізмаїльський район

высадиться не удалось. Весь огонь из крепости обрушился на десантников. Вода кипела. Появились раненые, они тонули в ледяной воде. И тогда Катюша стала перетаскивать раненых к деревьям, которые были в воде и привязывать ремнями, бинтами к стволам. В огне боя она не заметила, как наступил рассвет. Но ясно увидела вражеские шлюпки, которые окружали островок с ранеными моряками. Поняв это, она бросила противотанковую гранату. Фашисты отхлынули. Увидев брошенный фашистами пулемёт, она открыла по ним огонь.

А в это время прогремело «Ура!». Это наши войска и югославские партизаны штурмом овладели крепостью.

После операции в живых осталось только 13 десантников, среди них и Катюша. 16 часов вели они борьбу за жизнь в декабрьской дунайской воде. В этом бою Катюша была тяжело ранена. Из госпиталя в Измаиле она сбежала и догнала свои батальоны в Венгрии, участвовала в десанте в Вене. Ко всем государственным наградам в 1979 году прибавилась международная медаль «Флоренс Найтингейл» – за спасение раненых.

Героя Советского Союза главного старшину в отставке Екатерину Илларионовну Михайлову-Дёмину ждут в Измаиле на празднование 50-й годовщины освобождения его от фашистов её однополчане из 369-го батальона, ветераны Дунайской флотилии и жители города.

Городской совет ветеранов

Собеседник Измаила. 1994. № 96 (8993). 25 августа.

2020 рік – Постанова Верховної Ради України «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2021 році»

ПОСТАНОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ № 4478 Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2021 році

Із метою консолідації та формування історичної свідомості Українського народу, збереження національної пам'яті та належного відзначення і вшанування пам'ятних дат і ювілеїв Верховна Рада України постановляє:

1. На державному рівні у 2021 році провести урочисте відзначення пам'ятних дат і ювілеїв та/або меморіальні заходи згідно з додатком.

2. Рекомендувати Кабінету Міністрів України:

на державному рівні у 2021 році забезпечити проведення урочистого відзначення пам'ятних дат і ювілеїв та/або меморіальних заходів згідно з додатком;

у місячний термін із дня прийняття цієї Постанови утворити організаційний комітет із відзначення у 2021 році пам'ятних дат і ювілеїв, розробити та затвердити плани заходів з відзначення пам'ятних дат і ювілеїв 2021 року, вирішити питання щодо їх фінансового та матеріально-технічного забезпечення.

3. Рекомендувати Міністерству освіти і науки України:

забезпечити проведення у закладах загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти уроків, виховних годин, круглих столів, науково-практичних конференцій, інших тематичних заходів, приурочених до пам'ятних дат і ювілеїв 2021 року;

включити теми, присвячені пам'ятним датам і ювілеям 2021 року, до переліку тем конкурсів Малої академії наук України, рефератів, курсових та дипломних робіт у закладах вищої освіти.

4. Рекомендувати Міністерству культури та інформаційної політики України забезпечити організацію у закладах культури тематичних виставок, експозицій та інших заходів, присвячених пам'ятним датам і ювілеям 2021 року.

5. Рекомендувати Державному комітету телебачення і радіомовлення України організувати створення тематичних теле- і радіопередач, присвячених пам'ятним датам і ювілеям 2021 року, та сприяти висвітленню державними засобами масової інформації заходів, що проводимуться у зв'язку з їх відзначенням.

6. Рекомендувати органам місцевого самоврядування розробити та затвердити з урахуванням пропозицій Українського інституту національної пам'яті переліки пам'ятних дат і ювілеїв 2021 року, що відзначатимуться на місцевому рівні.

7. Запропонувати:

Національному банку України виготовити і ввести в обіг ювілейні монети, присвячені пам'ятним датам і ювілеям 2021 року;